

Η Σύμβαση της Χάγης και το συμφέρον του παιδιού: Η απόφαση ΕΛΔΑ Μ.Β. κατά Πολωνίας

Κωνσταντίνα Νασοπούλου, Δ.Ν., Πάρεδρος Νομικού Συμβουλίου του Κράτους

1. Εισαγωγικά

Υπό το φως του συμφέροντος του παιδιού με την απόφαση της 1^{ης} Απριλίου 2021 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου *Μ.Β. κατά Πολωνίας* (αριθμ. προσφυγής 16202/14) κρίθηκε το ζήτημα της επιστροφής του. Η υπόθεση αφορά την απαγωγή παιδιού από τη μητέρα και τη μεταφορά του από την Ιταλία στην Πολωνία. Ερμηνεύοντας το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι οι χρονοβόρες διαδικασίες για την επιστροφή του παιδιού οδήγησαν σε παραβίαση των θετικών υποχρεώσεων του εναγομένου κράτους. Αντιθέτως, όσον αφορά το ουσιαστικό μέρος του δικαίωματος της επικοινωνίας, δεδομένης της αδιαφορίας του πατέρα, δεν διαπιστώθηκε παραβίαση.

2. Η διαφορά

Στην περίπτωση της ανωτέρω διαφοράς, ο Μ., υιός του προσφεύγοντος Μ.Β., βρέφος μόλις 22 ημερών απήχθη από την μητέρα του Κ.Ρ. από την Ιταλία και εγκαταστάθηκαν στην Πολωνία (12-6-2012). Η μητέρα, επικαλούμενη πράξεις ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του πατέρα προς αυτήν και τους γονείς της, αρνήθηκε κατηγορηματικά να τον επιστρέψει και κατέθεσε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο Επαρχιακό Δικαστήριο Kluczbork (Sąd Rejonowy) της Πολωνίας για την επιμέλεια του παιδιού (18-6-2012). Το Πολωνικό Δικαστήριο έκανε δεκτό το αίτημά της (6-7-2012).

Ο πατέρας υπέβαλε αίτηση στην Κεντρική Ιταλική Αρχή για την επιστροφή του παιδιού βάσει της Σύμβασης της Χάγης (16-7-2012). Η αίτηση αυτή καταχωρίστηκε στο Επαρχιακό Δικαστήριο Kluczbork (6-8-2012) και στη συνέχεια απερρίφθη με απόφαση του ιδίου Δικαστηρίου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 13 (εδαφ. α' & β') της Σύμβασης της Χάγης (13-8-2013). Κατά την αιτιολόγηση της αποφάσεώς του το Πολωνικό Δικαστήριο διέλαβε τα εξής:

- κατά τον χρόνο της μετακίνησης του παιδιού ο αιτών – πατέρας, αν και είχε δικαίωμα επιμέλειας και ασκήσει ορισμένα από τα γονεϊκά του καθήκοντα, εν τούτοις το δικαίωμα του αυτό ασκήθηκε αναποτελεσματικά,
- η Ιταλία δεν ήταν ο τόπος της συνήθους κατοικίας του παιδιού, κατά την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης της Χάγης
- διαταγή επιστροφής του παιδιού θα ήταν αντίθετη προς το άρθρο 13 εδαφ. β' της Σύμβασης της Χάγης, εν όψει των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως (η επιστροφή της μητέρας με το παιδί στην Ιταλία ήταν αδύνατη και ο αποχωρισμός του παιδιού από τη μητέρα του θα είχε σοβαρές αρνητικές συνέπειες).

Κατά της πρωτόδικης απόφασης ο πατέρας άσκησε έφεση (30-9-2013), η οποία έγινε μεν δεκτή από το Δευτεροβάθμιο Πολωνικό Δικαστήριο ως προς το ζήτημα της

κατοικίας του παιδιού, εν τέλει, όμως, απερρίφθη με την αιτιολογία ότι, παρ' ότι η Κ.Ρ. δεν δικαιολόγησε επαρκώς αντικειμενικά εμπόδια στην επιστροφή της στην Ιταλία, ο αποχωρισμός της από το παιδί θα ήταν αναπόφευκτα αντίθετος προς το συμφέρον του, εν όψει της ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ της μητέρας και του βρέφους (30-12-2013).

Αίτημα του πατέρα για την επιμέλεια του παιδιού απερρίφθη με απόφαση του Δικαστηρίου της Μπολόνια ελλείψει δικαιοδοσίας, διότι το παιδί δεν είχε την κατοικία του στην Ιταλία (7-8-2014).

Με απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου Kluczbork αφαιρέθηκε από τον πατέρα η γονική μέριμνα επί του Μ., με την αιτιολογία ότι είχε παραμελήσει σοβαρά τα γονεϊκά του καθήκοντα και ειδικότερα ότι δεν είχε διατηρήσει επαφή με το παιδί του (9-10-2014).

Κατόπιν αυτών, ο πατέρας, επικαλούμενος το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής), προσέφυγε ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, παραπονούμενος, για τη μακρόχρονη διάρκεια των διαδικασιών και προκατάληψη λόγω της μεσογειακής του καταγωγής.

3. Η κρίση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο αρχικά αναφέρθηκε στις γενικές αρχές που διέπουν την σχέση μεταξύ της ΕΣΔΑ και της Σύμβασης της Χάγης, την εμβέλεια της έρευνας του Δικαστηρίου όσον αφορά την διεθνή απαγωγή παιδιών, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και τις διαδικαστικές υποχρεώσεις που απορρέουν για τα κράτη.

Ακολούθως, επισημάνθηκε ότι, παρ' ότι η κύρια επέμβαση στην οικογενειακή ζωή του προσφεύγοντος δεν οφείλεται σε κρατική πράξη, ή παράλειψη, αλλά σε ενέργεια της συντρόφου του, που μετέφερε το παιδί από την Ιταλία στην Πολωνία, εν τούτοις, η απομάκρυνση του παιδιού από τον πατέρα επιβάλλει στο Κράτος την υποχρέωση να διασφαλίσει το δικαίωμά του να γίνει σεβαστή η οικογενειακή του ζωή, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η ειδικότερη υποχρέωση να εξετασθεί το κατά τις διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης υποβληθέν αίτημά του με την προοπτική της επανένωσης με το παιδί του.

Στην εξεταζόμενη περίπτωση διαπιστώθηκε ότι διέλαβε χρονικό διάστημα ενός έτους και πέντε μηνών, προκειμένου τα εθνικά Δικαστήρια να αποφανθούν επί του αιτήματος της επιστροφής του παιδιού, το οποίο εν τέλει απερρίφθη. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, από τα πραγματικά περιστατικά που λήφθηκαν υπ' όψιν στο βαθμό που ανακύπτει κρατική ευθύνη δημιουργείται επέμβαση στο ως άνω απορρέον από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ δικαίωμα του προσφεύγοντος - πατέρα.

Το Δικαστήριο εξέτασε το σκεπτικό των επίμαχων δικαστικών αποφάσεων, προκειμένου να κρίνει εάν η εν λόγω επέμβαση ήταν «απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία», κατά την έννοια του άρθρου 8 § 2 της Σύμβασης, όπως ερμηνεύεται υπό το φως των σχετικών διεθνών συμβάσεων και αν, κατά την επίτευξη της ισορροπίας μεταξύ των διακυβευόμενων συμφερόντων, δόθηκε η κατάλληλη βαρύτητα στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού εντός του περιθωρίου εκτίμησης που το Κράτος διαθέτει επί των σχετικών ζητημάτων.

Το Δικαστήριο δεν μπόρεσε να παραβλέψει εκ των προτέρων τις διατάξεις των δύο εθνικών αποφάσεων (του ιταλικού και του πολωνικού πρωτοβάθμιου δικαστηρίου), ότι το παιδί δεν είχε τη συνήθη διαμονή του στην Ιταλία, κατά την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης της Χάγης. Αυτό το πόρισμα βασίστηκε στα επιχειρήματα ότι το παιδί είχε μείνει στην Ιταλία μόνο 22 ημέρες μετά τη γέννησή του και ότι, σύμφωνα με μάρτυρες, οι διάδικοι δεν είχαν σχεδιάσει ποτέ να εγκατασταθούν στη χώρα αυτή. Θεωρήθηκε, επίσης, βέβαιο ότι η μητέρα του παιδιού είχε πάντα την πρόθεση να ζήσει στην Πολωνία. Το Δικαστήριο διεπίστωσε ότι το πολωνικό δευτεροβάθμιο δικαστήριο απέρριψε την ανωτέρω συλλογιστική, ιδίως, το στοιχείο της πρόθεσης και το συμπέρασμα χωρίς να παράσχει επαρκή, ή πειστικά επιχειρήματα περί του αντιθέτου.

Αντιθέτως, οι λόγοι που οδήγησαν στην απόρριψη της αίτησης της Σύμβασης της Χάγης του προσφεύγοντος ήταν ότι, αν και η Κ.Ρ. δεν είχε αποδείξει επαρκώς δικαιολογημένα αντικειμενικά εμπόδια για την επιστροφή της στην Ιταλία, ο διαχωρισμός του παιδιού από αυτήν θα ήταν αναπόφευκτα αντίθετος προς τα συμφέροντά του και έτσι θα έθετε το αγόρι σε μια αφόρητη κατάσταση, κατά την έννοια του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης.

Αναλύοντας τη διαδικασία λήψης των εν λόγω εθνικών αποφάσεων, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, παρά τον αναγνωρισμένο επείγοντα χαρακτήρα της διαδικασίας της Σύμβασης της Χάγης, παρήλθε περίοδος 17 μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία η αίτηση του προσφεύγοντος για επιστροφή του υιού του καταχωρίστηκε στο Επαρχιακό Δικαστήριο Kluczbork έως την έκδοση της τελικής απόφασης. Συνεπώς, παρ' ότι η προθεσμία των 6 εβδομάδων που ορίζεται στο άρθρο 11 της Σύμβασης της Χάγης και το άρθρο 11 του Κανονισμού ΕΚ για την αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων, που εφαρμόζεται στις πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες διαδικασίες, είναι μη υποχρεωτική, η κατά 62 βδομάδες υπέρβαση της προθεσμίας, ελλείψει οποιωνδήποτε περιστάσεων ικανών να εξαιρέσουν τα εγχώρια δικαστήρια από το καθήκον αυστηρής τήρησής της, δεν ανταποκρίνεται στην κατεπείγουσα φύση της καταστάσεως και δεν συνάδει με την θετική υποχρέωση των αρχών να ενεργούν ταχέως σε διαδικασίες για την επιστροφή παιδιών.

Οι καθυστερήσεις στη διαδικασία μπορούν επίσης από μόνες τους να επιτρέψουν στο Δικαστήριο να συμπεράνει ότι οι αρχές δεν συμμορφώθηκαν με τις θετικές τους υποχρεώσεις βάσει της Σύμβασης, δεδομένης της απαίτησης ταχείας εξέτασης που βρίσκεται στον πυρήνα της διαδικασίας της Σύμβασης της Χάγης. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, επειδή η πάροδος του χρόνου κινδυνεύει να υπονομεύσει ανεπανόρθωτα τη θέση του γονέα που δεν διαμένει μαζί με το παιδί, η ιδιαιτερότητα της διαδικασίας της Σύμβασης της Χάγης απαιτεί από τα εθνικά δικαστήρια να βασίζονται σε ένα τεκμήριο ότι μια άμεση επιστροφή του παιδιού στο συνήθη τόπο διαμονής του είναι προς το συμφέρον του. Ένα τέτοιο τεκμήριο, όμως, είναι μαχητό και, ως εκ τούτου, τα δικαστήρια πρέπει πράγματι να εξετάζουν τις περιστάσεις κάθε υπόθεσης, έτσι ώστε να διασφαλίσουν την συνδρομή των απαιτούμενων προϋποθέσεων για την εφαρμογή, μεταξύ άλλων, των άρθρων 3 και 13 της Σύμβασης της Χάγης. Ωστόσο οφείλουν να ενεργούν ταχέως.

Στην παρούσα υπόθεση, η πρώτη δικαστική ακρόαση πραγματοποιήθηκε πέντε εβδομάδες μετά την καταχώριση του αιτήματος της Σύμβασης της Χάγης του προσφεύγοντος. Για να περατωθεί η υπόθεση, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο χρειάστηκε άλλες πέντε ακροάσεις, που έλαβαν χώρα ανά τακτά διαστήματα δύο μηνών. Το

Δικαστήριο εκτίμησε το γεγονός ότι το οικογενειακό δικαστήριο έπρεπε να προγραμματίσει τη διαδικασία λαμβάνοντας υπ' όψιν τη διαθεσιμότητα ενός ιταλού διερμηνέα και, σε μικρότερο βαθμό, των υπηρεσιών του πολωνικού Προξενείου στο Μιλάνο. Τέτοιοι παράγοντες, ωστόσο, ενυπάρχουν συνήθως στο πλαίσιο των αστικών πτυχών των διεθνών απαγωγών παιδιών και δεν μπορούν να θεωρηθούν ως δικαιολογημένο εμπόδιο στην ταχεία εξέταση μιας υπόθεσης από ένα εθνικό δικαστήριο. Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, εν όψει του αμφιλεγόμενου ζητήματος της συνήθους διαμονής του παιδιού στην Ιταλία, ο επί της ουσίας ισχυρισμός του προσφεύγοντος ως προς την εφαρμογή της Σύμβασης της Χάγης φαίνεται αβάσιμος. Οι πολωνικές αρχές όφειλαν, επομένως, να έχουν επεξεργαστεί την εν λόγω αίτηση σε πιο σύντομο χρονικό διάστημα.

Τέλος, από το υλικό της δικογραφίας δεν προέκυψε ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αντιμετώπισε υπερβολική διαδικαστική δραστηριότητα εκ μέρους του προσφεύγοντος, ή οποιουδήποτε άλλου διαδίκου. Φαίνεται ότι σε αυτή τη φάση της διαδικασίας, ο Εισαγγελέας εισήγαγε δύο αιτήσεις, προκειμένου το Δικαστήριο να αποφανθεί σχετικά με τα δικαιώματα επικοινωνίας του προσφεύγοντος. Στην πραγματικότητα, όμως, απλώς επικύρωσε τη συμφωνία των γονέων και εξέτασε μια αίτηση σχετικά με μια έκθεση του Συμβουλευτικού Κέντρου Γονέων (RODK).

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο δεν διέκρινε καμία κατάσταση ικανή να απαλλάξει τα εθνικά δικαστήρια από την υποχρέωση τήρησης της προθεσμίας της Σύμβασης της Χάγης και θεώρησε ότι η συνολική διάρκεια της διαδικασίας δεν υπήρξε δικαιολογημένη. Ως εκ τούτου, το εναγόμενο κράτος απέτυχε να χειριστεί την υπόθεση τάχιστα, όπως απαιτείται από τη Σύμβαση σε τιαύτης φύσεως διαφορές.

Συμπερασματικά, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, όπως εκτιμήθηκαν εν συνόλω και εντός του περιθωρίου εκτίμησης που διαθέτουν τα κράτη σχετικά, το Δικαστήριο θεώρησε ότι το εναγόμενο κράτος παρέβη τις από το άρθρο 8 απορρέουσες θετικές του υποχρεώσεις. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή).

Τέλος, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, καθώς το παιδί απώλεσε την επικοινωνία με τον πατέρα του κατά την παιδική ηλικία και έκτοτε ζούσε με τη μητέρα του στην Πολωνία, η παρούσα απόφαση δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να ερμηνευθεί ότι υποδηλώνει ότι το εναγόμενο κράτος οφείλει να διατάξει την επιστροφή του παιδιού στην Ιταλία.

Αντιθέτως, δεν διαπιστώθηκε διακριτική μεταχείριση σε σχέση με την ιταλική καταγωγή του προσφεύγοντος και το σχετικό παράπονό του απερρίφθη ως προδήλως αβάσιμο, σύμφωνα με το άρθρο 35 § 3 (α) και 4 της ΕΣΔΑ.

Όσον δε αφορά το δικαίωμα επικοινωνίας του προσφεύγοντος το ΕΔΔΑ, έλαβε υπ' όψιν ότι :

- μια μέρα μετά την υποβολή της αίτησης του προσφεύγοντος για προσωρινά μέτρα σχετικά με την επικοινωνία, το Επαρχιακό Δικαστήριο Kluczbork του χορήγησε το δικαίωμα να επισκέπτεται το παιδί του, σύμφωνα με τη συμφωνία των δύο διαδίκων (γονέων), κάθε μήνα, τρία συνεχόμενα απογεύματα Σαββατοκύριακου στο σπίτι της Κ.Ρ., παρουσία ενός κηδεμόνα διορισμένου από το δικαστήριο

- ο προσφεύγων δεν διατηρούσε επικοινωνία με το παιδί του. Συναντήθηκε με τον Μ. μόνο μία φορά τον Αύγουστο του 2013 και δεν επεδίωξε να επισκεφθεί τον υιό του τις ημερομηνίες που ορίστηκαν με την δικαστική απόφαση,
- η επίβλεψη των επισκέψεων από τον κηδεμόνα που διορίστηκε από το δικαστήριο αποτελούσε μέρος της συμφωνίας μεταξύ του προσφεύγοντος και της Κ.Ρ.
- ο προσφεύγων δεν κατέβαλε διαδικαστικές προσπάθειες να αλλάξει τις επίμαχες ρυθμίσεις επικοινωνίας, ιδίως για να του επιτραπεί να ασκήσει το δικαίωμά του χωρίς την επίβλεψη του κηδεμόνα που διορίστηκε από το δικαστήριο.

Ακολούθως, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το εναγόμενο κράτος είχε συμμορφωθεί με τις θετικές του υποχρεώσεις να καταστήσει δυνατό στον προσφεύγοντα να ασκήσει το δικαίωμα επικοινωνίας με το παιδί του και ότι μάλλον ο προσφεύγων είχε παραιτηθεί κατά το κρίσιμο διάστημα από αυτό το δικαίωμα.

Ως εκ τούτου το σχετικό αίτημα της προσφυγής κρίθηκε ως προδήλως αβάσιμο και απερρίφθη, κατ' άρθρο 35 §§ 3 (α) και 4 της Σύμβασης.

4. Η έννοια του συμφέροντος του παιδιού

Η ανωτέρω απόφαση αποτελεί μέρος της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την οποία το Δικαστήριο προσδιορίζει τις κρατικές υποχρεώσεις επί ζητημάτων διεθνούς απαγωγής παιδιών, όπως διαμορφώνονται μέσω μιας συνδυαστικής και εναρμονισμένης ερμηνείας δύο διεθνών κατά την προσφιλή του ορολογία εργαλείων¹: της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών.

Συναφώς, κρίθηκε υπό το πρίσμα της προστατεύουσας την οικογενειακή ζωή διάταξης του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ ότι οι πολωνικές αρχές παρέβησαν τις υποχρεώσεις τους να εξετάσουν την υπόθεση του προσφεύγοντος για την επιστροφή του γιού του το ταχύτερο δυνατόν, χωρίς, όμως, ταυτόχρονα να παραβιαστεί το δικαίωμά του να γίνει σεβαστή η οικογενειακή του ζωή. Η συλλογιστική του ΕΔΔΑ εν πρώτοις φαίνεται αντιφατική, όμως, η δικανική του κρίση διαμορφώθηκε υπό το φως του συμφέροντος του παιδιού, το οποίο ως γενική ερμηνευτική αρχή του δικαίου προσδιορίζει το αληθές νόημα των κρίσιμων διατάξεων.

Η έννοια του συμφέροντος του παιδιού θεσπίζεται σε διεθνές επίπεδο με το άρθρο 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού και αποτελεί μια έννοια, την οποία επικαλούνται άμεσα τα δικαστήρια, χωρίς να παρίσταται αναγκαία η θέσπιση ειδικότερων νομοθετικών ρυθμίσεων (*applicabilité directe*)². Εν τούτοις, πρόκειται για μια έννοια μη αυτόνομη, η οποία ερμηνεύεται σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις

¹ Βλ., §67 της αποφάσεως, περισσότερο για την ΕΣΔΑ ως ζωντανό εργαλείο που πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως των σύγχρονων βιοτικών συνθηκών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι εξελίξεις στο επίπεδο του διεθνούς δικαίου σε Τζ. Ηλιοπούλου - Στράγγα, Γενική θεωρία θεμελιωδών δικαιωμάτων, *op.cit.*, Δεύτερο μέρος Ι Αγ 2, σελ. 277-278.

² Βλ και ΑΠ 537/2012 και ΑΠ 896/2007, με τις οποίες κρίθηκε, κατ' εφαρμογήν της διατάξεως του άρθρου 3§1 της ΔΣΔΠ και 9§3 Ν. 2101/1992, ότι το συμφέρον του παιδιού μπορεί να αντιτίθεται στην άσκηση του δικαιώματος του παιδιού να διατηρεί προσωπικές σχέσεις με τους δύο γονείς του.

του δικαίου, εθνικού και διεθνούς, δημοσίου και ιδιωτικού, με σκοπό την εξυπηρέτηση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο των δικαιωμάτων του παιδιού.

Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το συμφέρον του παιδιού έχει τρεις διαστάσεις³. Ειδικότερα, αποτελεί: α) ουσιαστικό δικαίωμα, δηλαδή πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη, όταν συνεκτιμώνται και συμφέροντα άλλων προσώπων, προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση που αφορά στο παιδί. Αντίστοιχα, μια εγγενής υποχρέωση δημιουργείται για τα κράτη. β) θεμελιώδη ερμηνευτική αρχή, υπό την έννοια ότι, εάν μια νομική διάταξη επιδέχεται περισσότερες ερμηνείες, θα πρέπει να επιλεγεί εκείνη που προάγει καλύτερα τα συμφέροντα του συγκεκριμένου παιδιού, καθώς και γ) δικονομικό κανόνα : Πρόκειται για μια διαδικαστική εγγύηση, σύμφωνα με την οποία, η λήψη απόφασης που έχει αντίκτυπο σε ένα παιδί απαιτεί την προηγούμενη αξιολόγηση των ενδεχομένων επιπτώσεων, θετικών ή αρνητικών, που συνεπάγεται και ως εκ τούτου, επιβάλλει στις διοικητικές και δικαστικές αρχές την συναφή υποχρέωση να αιτιολογούν σχετικά τις αποφάσεις τους, διασφαλίζοντας έτσι κατά τρόπον ανεξάρτητο και αντικειμενικό το συμφέρον του παιδιού .

Με το άρθρο 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴ τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζουν την αρχή του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού⁵, υπό το φως της οποίας ερμηνεύονται οι εφαρμοστέες σε κάθε περίπτωση διατάξεις και είναι πρωταρχικής σημασίας σε όλες τις αποφάσεις που το αφορούν, ασχέτως εάν λαμβάνονται από δημόσιους, ή ιδιωτικούς φορείς. Ταυτόχρονα, η ίδια αρχή μνημονεύεται σε περισσότερα νομοθετήματα του παράγωγου ενωσιακού δικαίου⁶, ενώ, μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας, η προώθηση

³ Για την τριπλή διάσταση του συμφέροντος του παιδιού ως ουσιαστικό δικαίωμα, θεμελιώδη αρχή και διαδικαστικό κανόνα, Επιτροπή Ην. Εθνών για τα δικαιώματα του Παιδιού CRC, Observation générale no 14, αρ. ΙΑ, σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να ληφθεί πρωτίστως υπ' όψιν το βέλτιστο συμφέρον του, <http://www.ohchr.org>, βλ. και Conclusions de la Conférence européenne sur l' intérêt supérieur de l' enfant dans le cadre de la célébration du 25e anniversaire de la Convention des Nations Unies relative aux droits de l' enfant, Bruxelles 9-10, décembre 2014, DD(2015)266.

⁴ Για τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και την ερμηνεία των άρθρων του βλ. Β. Τζέμος (Επιμ.), Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Ερμηνεία κατ' άρθρον, 2^η έκδοση, 2019.

⁵ Για την υπεροχή της αρχής του συμφέροντος του παιδιού στο ενωσιακό δίκαιο βλ. Adéline Goutenoire, La consécration de l' intérêt supérieur de l' enfant dans l' Union européenne σε La Protection des droits fondamentaux dans l' Union européenne: Entre évolution et permanence, Collection droit de l' Union européenne - Colloques t. 30, σελ. 236, εκδ. Bruylant 2015.

⁶ Βλ. τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, γνωστό και ως Κανονισμό Βρυξέλλες II, την Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2011/36/ΕΕ της 5-4-2011 «για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της...». Ήδη, με τον νέο Κανονισμό (ΕΕ) 2019/1111 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουνίου 2019, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, που τίθεται σε ισχύ από 1-8-2022 ο ανωτέρω Κανονισμός καταργείται. Επίσης, την Οδηγία 2011/93/ΕΕ της 13-12-2011 «σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας...», καθώς και την Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2012/29/ΕΕ «για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας...». στην οποία ορίζεται ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, όταν το θύμα είναι παιδί, πρωταρχικό κριτήριο κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας να είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού το οποίο θα αξιολογείται σε εξατομικευμένη βάση (άρθρο 1§2).

των δικαιωμάτων του παιδιού αποτελεί στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷, τον οποίον τα ενωσιακά όργανα οφείλουν να λαμβάνουν υπ' όψιν και να σέβονται κατά την υλοποίηση των διαφορετικών τους πολιτικών.

Η μαγική έννοια του **βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού** δεσπόζει στη νομολογία του ΕΔΔΑ⁸, καθώς αποτελεί το μοναδικό κριτήριο του Δικαστηρίου, με βάση το οποίο ο ευρωπαίος δικαστής ερμηνεύει τις διατάξεις της Σύμβασης και αποφαινεται *in concreto*, μετά από εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της κρινομένης υποθέσεως, δημιουργώντας υποχρεώσεις για τα κράτη – μέλη. Το συμφέρον του παιδιού έχει ιδιαίτερη σημασία⁹ και ανάγεται σε κανόνα αναφοράς¹⁰. Ο Δικαστής καλείται να το ερμηνεύσει με σταθερότητα και με συνέπεια (*constamment interprété de manière cohérente*)¹¹.

Σε υποθέσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών, στις οποίες εφαρμόζεται είτε η Σύμβαση της Χάγης είτε ο Κανονισμός 2201/2003, κύριος στόχος είναι η άμεση επιστροφή του παιδιού στον τόπο της συνήθους διαμονής του με γρήγορες διαδικασίες¹². Και τούτο, διότι η επιστροφή του συναρτάται προς το συμφέρον του, προκειμένου να αποφευχθούν ανεπανόρθωτες συνέπειες και ιδίως η ρήξη των σχέσεων και η εν τέλει διάσπαση του δεσμού του με τον άλλο γονέα. Υπό προϋποθέσεις, όμως, ενδέχεται η επιστροφή να αντιβαίνει στο αληθές συμφέρον του παιδιού. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται η εξαιρετική ρύθμιση του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης και το Δικαστήριο του κράτους εκτέλεσης διαθέτει την ευχέρεια να αρνηθεί την εκτέλεση αποφάσεως, εφόσον αποδεικνύεται, πλην άλλων, είτε ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία (13 εδαφ.α'), ή να το περιαγάγει με οποιοδήποτε τρόπο σε μια αφόρητη κατάσταση (13 εδαφ. β' περ. α') είτε διαπιστωθεί ότι το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του και έχει ήδη την ηλικία και την ωριμότητα που υπαγορεύουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του (13 εδαφ. β' περ. β').

Συναφώς, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση της 1-7-2010 στην υπόθεση C-211/10, *PPU*, έκρινε ότι είναι δυνατόν να μην εκτελεσθεί απόφαση περί επιστροφής τέκνου, εφ' όσον έχει επέλθει ουσιώδης μεταβολή των συνθηκών, που θα μπορούσε να δικαιολογήσει τροποποίηση της αποφάσεως περί επιστροφής. Ήδη, με τις διατάξεις του άρθρου 56 του νέου Κανονισμού (ΕΕ) 2019/1111 του Συμβουλίου της 25ης Ιουνίου 2019 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, που τίθεται σε ισχύ από 1-8-2022, παρέχεται ρητά η ευχέρεια στην αρμόδια για την εκτέλεση αρχή, ή το δικαστήριο να αναστείλουν τη διαδικασία εκτέλεσης, εάν το παιδί εκτίθεται σε σοβαρό κίνδυνο σωματικής ή ψυχολογικής βλάβης λόγω προσωρινών εμποδίων που έχουν προκύψει μετά την έκδοση της

⁷ Άρθρο 3§3 Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁸ Πρόκειται για την ελληνική απόδοση του αγγλικού όρου “the best interest of the child” ή του γαλλικού “l' intérêt supérieur de l' enfant”, αν και συχνά χρησιμοποιείται ο απλούστερος όρος «*συμφέρον του παιδιού*». Το ΕΔΔΑ χρησιμοποιεί αδιακρίτως και τους δύο όρους.

⁹ Απόφαση της 7-8-1996, Johansen κατά Νορβηγίας, §78.

¹⁰ Απόφαση της 12-10-2006, Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga κατά Βελγίου, αρ. προσφυγής 13178/03, §83, Carmen Lavalée, La protection internationale des droits de l'enfant, entre idealisme et pragmatisme, εκδ. Bruylant, 2015, σελ. 118.

¹¹ Απόφαση της 6-12-2007, Maumousseau et Washington κατά Γαλλίας, §71.

¹² Προοίμιο της Σύμβασης της Χάγης.

απόφασης, ή για οποιαδήποτε άλλη σημαντική μεταβολή των συνθηκών (§4), ή ακόμα και να αρνηθούν την εκτέλεση της απόφασης κατόπιν σχετικού αιτήματος, όταν συντρέχει σοβαρός κίνδυνος (§6).

Στο ίδιο πνεύμα, η έννοια του συμφέροντος του παιδιού επί υποθέσεων παράνομης απαγωγής παιδιών, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως διατυπώθηκε στην από 26-11-2006 απόφαση της Grande Chambre επί της υποθέσεως X. κατά Λετονίας (αρ. προσφυγής 27853/2009), εκτιμάται υπό το φως των εξαιρέσεων που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Χάγης και αφορούν: α) την πάροδο χρόνου (άρθρο 12), β) τις συνθήκες εφαρμογής της Σύμβασης (άρθρο 13 εδαφ. α') και γ) την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου (άρθρο 13 εδαφ. β'), καθώς επίσης και του σεβασμού των θεμελιωδών αρχών του Κράτους σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες (§101).

Προς τούτο, η δικαστική απόφαση απαιτείται να είναι εμπεριστατωμένη και να διαλαμβάνει ειδική αιτιολογία, αφού προηγηθεί ενδελεχής διερεύνηση και αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών της εκάστοτε εξεταζομένης υποθέσεως. Ακολούθως, με την ίδια ως άνω απόφαση το ΕΔΔΑ διέτύπωσε την άποψη ότι ο εθνικός δικαστής έχει μια ιδιαίτερη διαδικαστική υποχρέωση να εξετάσει το ενδεχόμενο σοβαρού κινδύνου του παιδιού σε περίπτωση επιστροφής και να αποφανθεί αιτιολογημένα εν όψει των συγκεκριμένων περιστάσεων (§107).

Περαιτέρω, με την προαναφερθείσα από 1-4-2021 απόφασή του το ΕΔΔΑ, επικαλούμενο προγενέστερες αποφάσεις του, επισημαίνει τη σημασία που διαδραματίζει η ταχύτητα κατά την επεξεργασία των σχετικών αιτημάτων εν όψει του κατεπείγοντος χαρακτήρα της διαδικασίας. Όπως ειδικότερα αναφέρει στην απόφασή το Δικαστήριο, η απαίτηση της ταχύτητας βρίσκεται στον πυρήνα της Σύμβασης της Χάγης, η οποία έχει ως σκοπό την άμεση επιστροφή παρανόμως απαχθέντων παιδιών¹³. Εξ άλλου, σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 11 του Κανονισμού 2201/2003/EK, που συμπληρώνει τη Διεθνή Σύμβαση, απαιτείται άμεση δράση των επιληφθέντων δικαστηρίων, τα οποία χρησιμοποιώντας τις πλέον σύντομες διαδικασίες εκδίδουν την απόφασή τους το αργότερο εντός έξι εβδομάδων από την ενώπιόν τους κατάθεση της αιτήσεως, εκτός αν συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις.

Ως εκ τούτου, η αποτελεσματικότητα της διαδικασίας επιστροφής συναρτάται προς την ταχεία δράση των εθνικών αρχών, καθώς η αβεβαιότητα την οποία συνεπάγονται άσκοπες καθυστερήσεις παραβιάζει το συμφέρον του παιδιού και ως εκ τούτου η οικεία διαδικασία της επιστροφής στερείται του χρήσιμου αποτελέσματος (effet utile). Τοιουτοτρόπως, η διεξαγωγή μιας γρήγορης και αποτελεσματικής διαδικασίας καθίσταται μια διαδικαστική εγγύηση που διασφαλίζει τον σκοπό της Σύμβασης της Χάγης.

Τελειώνοντας, παρατηρούμε μια σύγκλιση της νομολογίας των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Η επιστροφή ενός παιδιού σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτική, εάν ιδιαίτερες περιστάσεις επιβάλλουν την απομάκρυνσή του από τον συγκεκριμένο γονέα. Μόνο που η απομάκρυνση αυτή θα πρέπει να αιτιολογείται ειδικά και η σχετική ρύθμιση να ερμηνεύεται στενά, καθώς μια απλή επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης

¹³ Άρθρο 1 της Σύμβασης της Χάγης.

δεν δύναται να στοιχειοθετήσει λόγο άρνησης επιστροφής του παιδιού στον τόπο της συνήθους διαμονής του.

Όπως άλλωστε έκρινε και ο Άρειος Πάγος, με την κρίσιμη διάταξη του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης ορίζεται ως αιτιολογικός σύνδεσμος μεταξύ των αντικειμενικών γεγονότων, της επιστροφής ως αιτίου αφενός και της δοκιμασίας ή αφόρητης καταστάσεως ως αποτελέσματος αφετέρου, η εκτίμηση της υπάρξεως σοβαρού κινδύνου, δηλαδή η κρίση λογικού και επιμελούς ανθρώπου ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτό καθ' εαυτό το γεγονός της επιστροφής έχει, μετά σφοδρής πιθανότητας και υπό τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, τη γενική τάση να επιφέρει τα αποδοκιμαζόμενα υπό της συμβάσεως αποτελέσματα. Πρέπει, επομένως, ο κίνδυνος να είναι ιδιαίτερα σοβαρός και όχι απλός, κρινόμενος με βάση συγκεκριμένες εξωτερικές καταστάσεις που θα αντιμετωπίσει το παιδί μετά από επιστροφή του στον τόπο της συνήθους διαμονής του. Εξ άλλου, ως αφόρητη κατάσταση νοούνται οι καταστάσεις εκείνες που συνδέονται με πράξεις βίας σε βάρος του παιδιού ή κακοποίησης του σωματικής ή ψυχικής και όχι απλώς λιγότερο καλές συνθήκες διαβιώσεως (ΑΠ 598 /2015).

5. Αντί επιλόγου

Εν κατακλείδι με την ανωτέρω απόφαση του ΕΔΔΑ αναδεικνύεται ο ρόλος και η σημασία που συνεπάγεται η τήρηση μιας ταχείας και αποτελεσματικής διαδικασίας κατά την εξέταση και επεξεργασία μιας αιτήσεως, κατ' εφαρμογήν της Σύμβασης της Χάγης για την επιστροφή παρανόμως απαχθέντος παιδιού, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της επιστροφής που δεν είναι άλλος από τη διασφάλιση του συμφέροντος του ίδιου του παιδιού. Όπως ειδικότερα επισημαίνεται, η ιδιαιτερότητα της υποθέσεως απαιτεί άμεση και λεπτομερειακή ad hoc εξέταση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών, που οδηγεί σε σαφή και εμπειριστατωμένη αιτιολογία της σχετικής δικαστικής αποφάσεως, μια υποχρέωση που στην ελληνική έννομη τάξη έχει συνταγματική κατοχύρωση, καθώς ρητά προβλέπεται στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 93 του Συντάγματος.